

سال‌هاست که خانواده‌های ایرانی، قالب‌های یکنواخت و تکراری سخنرانی را تجربه می‌کنند و حضور بسیاری از والدین در این جلسات به خاطر رفع تکلیف و صرفاً پاسخ عملی دادن به خواست فرزند یا مسئول مدرسه است. چرا که معمولاً فرزندان یا حداقل فرزند قبلی ایشان دانش آموز بوده و در چنین جلساتی با همان موضوعات و ویژگی‌ها شرکت کرده‌اند. از این‌رو مهم نیست که در حین حضور چه می‌گذرد و چه میزان توجه و هشیاری لازم است. علاوه بر این، منابع دسترسی به اطلاعات تربیتی به شکل‌های گوناگون وجود دارند و حجم اطلاعات و آگاهی‌هایی که از طریق رسانه‌های ارتباط جمعی در اختیار افراد جامعه قرار می‌گیرند، افزایش چشمگیری یافته است. به گونه‌ای که گاهی سخنرانی مدرس آموزش خانواده در باب یک موضوع، سخن گفتن از بدیهیات و مسایل پیش یا افتاده برای مخاطبان است. لذا برای شکستن قالب‌های تکراری و ناکارآمد باید از اندیشه و عمل استفاده کرد.

تجدید نظر و پژوهش در روش‌های متداول آموزش خانواده، بررسی و بهره‌گیری از راه‌کارهای متنوع و متعدد و نیز استفاده از توصیه‌ها و پیش‌نهاد‌های مبنی بر تجربه، حرکت در مسیر تحول و متناسب‌سازی جلسات آموزش خانواده با نیازها و ضرورت‌های جامعه امروزی را سرعت می‌بخشد.

از این‌رو، در ادامه مطلب برخی راه‌کارهای پیش‌نهادی، نه به تصور بدیع بودن آن‌ها، بلکه به لحاظ اهمیت و ارزش فکر کردن به تغییر، نوع و نوآوری در روش‌های آموزش خانواده، مطرح می‌شود.

کارگاهی کردن جلسات و تشکیل گروه

تغییر شکل ارتباط مدرس آموزش خانواده و والدین از حالت یک طرفه به سمت ارتباطات برنامه‌ریزی شده و متقابل، می‌تواند آثار و فواید آموزشی و رفتاری بیشتری نسبت به جلسات معمول و

جلسات آموزش خانواده در مدارس، مهم‌ترین زمینه همکاری و تلاش در جهت همسویی میان دو نهاد اجتماعی «خانه و مدرسه» است. برنامه آموزش خانواده از بدو شکل‌گیری در صدد است تا مطابق با اهداف انجمن اولیا و مربیان و در طریق ارتقای آگاهی و تقویت حس مسئولیت‌پذیری پدران، مادران و مربیان نسبت به رشد و تربیت کودکان و نوجوانان قدم بردارد (آشنایی با انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۶۴، ص ۵۰). بر این اساس بهره‌گیری از فرصت‌هایی که از طریق تعامل سازنده خانواده و مربیان مدرسه پیش می‌آید، به پیشرفت و بهبود وضعیت و شرایط آموزش و یادگیری دانش‌آموزان یاری می‌رساند.

اما به نظر می‌رسد عواملی چون جلسات آموزشی یکنواخت و خسته کننده، موضوعات نامناسب و تکراری، مطالب نامأنوس و مبهم، عدم تناسب اطلاعات تخصصی با ویژگی‌های مخاطبان، کلی‌گویی، تحلیل تک بعدی از مسایل و مشکلات، دوردای بودن و تعدد جلسات، مدرس تکراری، نامناسب بودن محیط فیزیکی جلسه، کم‌توجهی به نقش والدین در انتخاب موضوع و عوامل بسیاری از این قبیل، حرکت در مسیر تحقق اهداف پیش‌بینی شده انجمن اولیا و مربیان را با موانع جدی مواجه سازد.

اگرچه با شکل‌گیری جلسات آموزش خانواده در طی سال‌های گذشته، گام مهم و ارزشمندی برداشته شده است، اما حفظ و تداوم جذابیت و اثربخشی این جلسات در قدم بعدی، نیازمند تنوع و تحول در روش‌های برگزاری و محتوای جلسات آموزش خانواده است.

ضرورت

بارنگری بحول

ابوالفضل عطاران

کارشناس ارشد روان‌شناسی نوین
و مدرس آموزش خانواده - تهران

در روش‌های برگزاری جلسات
آموزش خانواده در مدارس

اعتبار بخشیدن به گواهی نامه آموزش خانواده

در بسیاری از مدارس، اعطای گواهی نامه به والدین شرکت کننده در جلسات و دوره‌های آموزش خانواده رواج یافته و به‌عنوان مثال به ولی دانش‌آموز پایه اول ابتدایی که در دوره آموزش خانواده شرکت کرده است، گواهی گذراندن این دوره اهدا می‌شود. در حالی که کسب این گواهی نامه از نظر خانواده‌ها فایده یا تأثیری خاص به دنبال ندارد.

ارزشمند کردن و کارآمد نمودن گواهی نامه آموزش خانواده، انگیزه حضور و شرکت فعال والدین در کلاس‌ها و جلسات آموزش خانواده را افزایش می‌دهد. چنانچه اولیا بدانند و مطمئن شوند که این گواهی نامه در جایی یا زمانی سودمند و مؤثر خواهد بود، تلاش خود را برای رعایت ضوابط و توجه به انتظارات آموزشگاه و مدرس آموزش خانواده به منظور دریافت گواهی دوره به کار خواهند بست. لذا می‌توان امتیازی خاص برای پدر یا مادر دانش‌آموزی که موفق به اخذ گواهی نامه شده، به عنوان مثال «تخفیف ویژه در هزینه‌های ثبت‌نام دانش‌آموز در پایه بالاتر (مربوط به قیمت کتاب، مبالغ بیمه، محلات پیوند، رشدو...)، سفر زیارتی یا تفریحی در نظر گرفت.

افزودن بر جاذبه‌های مادی و معنوی جلسات

اقداماتی از قبیل توزیع رایگان کتاب، مجله و روزنامه‌های قابل استفاده برای اولیا و دانش‌آموزان، نمایش فیلم کوتاه یا قسمتی از

منداوول آموزش خانواده دانسته باشد. این امر مهم با تشکیل گروه‌های کوچک و جلسات گفت‌وگوی رو در روی خانواده‌ها امکان‌پذیر است. برای تشکیل جلسات گروهی می‌توان حدود ۲۰ نفر از اولیا را در هر جلسه دعوت کرد و از آنان خواست که دایره‌وار یا به‌صورت نیم‌دایره بنشینند. انتخاب موضوع ممکن است از میان مسایل رفتاری و مشکلات تربیتی موجود یا مشخصاً طرح مسئله‌ای شخصی از طرف یکی از اولیا باشد و هر یک از شرکت‌کنندگان در جلسه به بیان نظریات و تجربیات خوش در ارتباط با موضوع بپردازد.

قبل از طرح و بررسی موضوع ابتدا بایستی رهبر یا مدیر گروه (مدرس آموزش خانواده) قواعد و انتظارات جلسه گروهی را از قبیل تعیین حداکثر زمان صحبت کردن، برخورد محترمانه با نظریات و سخنان دیگران و مشارکت در بحث و گفت‌وگو مطرح کند. این جلسات در سطوح بالاتر و تخصصی‌تر به جلسات گروه درمانی خانواده‌ها تبدیل می‌شوند که به مهارت‌ها و صلاحیت‌های خاص نیاز دارد.

در گروه‌های کارگانه آموزش خانواده ممکن است یادگیری‌هایی در ارتباط با نحوه تربیت فرزندان و چگونگی ارتباط با اعضای خانواده صورت پذیرد. هر فرد از گروه نظرش را با نظریات سایر افراد گروه مقایسه و ارزیابی کرده، به نتایج درباره رفتار و اعمال خویش می‌رسد. برخی خانواده‌ها از راه و روش‌هایی که رفته‌اند و امتحان کرده‌اند می‌گویند و برای دیگران امکان تجربه روش جدید رفتاری فراهم می‌آید. (اقلیما، ۱۳۷۶).

ص ۳۵۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جا دارد در برنامه زمان‌بندی جلسات آموزش خانواده آموزشگاه، که برای یک سال تحصیلی تنظیم می‌شود، علاوه بر گردهمایی عمومی اولیا یا دوره آموزش محدود برای یک پایه تحصیلی، جلساتی نیز به تفکیک پایه‌های تحصیلی یا مقتضات سنی دانش‌آموزان پیش‌بینی شود.

تعیین پایه یا رتبه برای مدرسین آموزش خانواده

بر اساس امتیازات حاصل از مدارک، سوابق، دوره‌های آموزشی، ارزیابی از کلاس‌ها و از این قبیل می‌توان برای هر یک از مدرسین آموزش خانواده شهریا استان، پایه و رتبه‌ای تعیین کرد و متعاقباً برای هر یک از این سطوح یا پایه‌ها حق‌الرحمه‌ای متفاوت در نظر گرفت. در نتیجه امیدواری بیشتری وجود خواهد داشت که مدرسین آموزش خانواده در جهت ارتقای آموزش خانواده‌ها و بهبود فعالیت خویش تلاش کنند.

تغییر مدرس آموزش خانواده مدرسه

این واقعیت که در یک آموزشگاه غالباً یا حتی در سال‌های متوالی از یک مدرس آموزش خانواده استفاده شود، به مثابه انتخاب یک راه حل در برابر مسایل گوناگون است که به احتمال زیاد کافی و سودمند نخواهد بود. به عبارت دیگر، ضمن محروم ماندن اولیا از توانمندی‌ها و مهارت‌های دیگر مدرسین آموزش خانواده، رضایت خاطر کمتر اولیا را نیز به دنبال دارد.

تعدیل جلسات

برگزاری چهار جلسه آموزشی با موضوعات جالب توجه و کاربردی برای اولیای دانش‌آموزان، مقبول‌تر و سودمندتر از هشت یا نه جلسه‌ای است که در آن‌ها سخنان کلی و تکراری گفته شود و بعضاً خانواده‌ها نقشی در انتخاب موضوع این جلسات نداشته باشند. این مطلب، به ویژه درباره جلسات دوره‌ای خاص یک پایه تحصیلی، اهمیت دارد.

منابع

- واحد تحقیقات تجزیه اولیا و مربیان (۱۳۶۱). «تجدیدی با تجمیع اولیا و مربیان». تهران: انتشارات التجمع.
- اقبیسا، مصطفی (۱۳۷۶). تکنیک‌های ارتباط با فرد و خانواده. چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- وود، جولیان (۱۳۷۹). ارتباطات میان فردی. ترجمه مهرداد فیروز بخت، تهران: نشر مهتاب.
- تجربیات شخصی نگارنده در برگزاری جلسات آموزش خانواده.

یک فیلم بلند، اجرای سرود یا نمایش کوتاه توسط گروه دانش‌آموزان مدرسه، پذیرایی مناسب از اولیا و مواردی از این قبیل بر جذابیت‌های جلسات آموزش خانواده می‌افزاید و سبب نشاط و علاقه‌مندی بیشتر خانواده‌ها برای شرکت در این جلسات می‌گردد.

قدردانی و تشکر ویژه از اولیای فعال در جلسات

مطابق با اصول روان‌شناختی، بازخورد عمل و پیامدهای رفتاری که افراد پس از انجام یک فعالیت مشاهده و دریافت می‌کنند، بر احتمال و جگونگی وقوع این فعالیت در آینده تأثیر دارد. اثر این بازخوردها و پیامدها سبب تقویت و تداوم یا بر عکس موجب کاهش و عدم تداوم فعالیت می‌گردد.

از آن‌جا که بعضی از اولیای شرکت‌کننده در جلسات آموزش خانواده به واسطه پاسخ به سؤالات، مشارکت در بحث و بیان دیدگاه‌های مفید و حضور مستمر و فعالانه در دوره آموزشی، نقش متمایزی ایفا می‌کنند، لازم است در طول برگزاری جلسات یا پایان آن همراه با هدیه‌ای از آنان تشکر و قدردانی شود. در این صورت اقدامی به منظور تشویق اولیا و تقویت حضور آنان در جلسات آموزش خانواده صورت گرفته است.

اختصاص فرصتی برای بیان تجربیات موفق تربیتی والدین

هنگامی که فردی از تجربه خویش درباره نتایج مثبت یا منفی به کارگیری یک برخورد یا روش تربیتی خاص برای گروهی سخن می‌گوید، هم آموزش و یادگیری آسان‌تر و مؤثرتری فراهم می‌آید و هم می‌توان بررسی و تحلیلی ملموس‌تر از موضوعات و مشکلات تربیتی ارائه داد.

اختصاص دقایقی از جلسه به بیان اقدامات و تجربیات موفق یا ناموفق والدین در طول رشد و تربیت فرزندان، که طبق برنامه و هماهنگی قبلی با مسئول آموزش خانواده صورت گیرد، نکات آموزنده‌ای در اختیار دیگر اولیای حاضر در جلسه قرار می‌دهد. واضح است که تحلیل صحیح و دقیق و نتیجه‌گیری پایانی از این تجربیات بر عهده مدرس آموزش خانواده است.

پایه‌ای کردن جلسات، به ویژه در دبستان‌ها

این موضوع که فقط جلسات دوره‌ای برای والدین دانش‌آموزان یک پایه تحصیلی تشکیل شود، سبب بی‌توجهی به لزوم حفظ و تداوم ارتباط بخش بزرگتری از اولیای دانش‌آموزان با مدرسه و غفلت از مسایل و معضلات روز دانش‌آموزان پایه‌های دیگر می‌شود.